

D. Strijker

Med. No. 338

MONETAIRE COMPENSERENDE BEDRAGEN

Januari 1986

SIGN: L27-338
EX. NO: 8
MLV:

Landbouw-Economisch Instituut

Stafafdeling

REFERAAT

MONETAIRE COMPENSERENDE BEDRAGEN

Strijker, D.

Den Haag, Landbouw-Economisch Instituut, 1985

36 p. tab, fig.

Samenvattend overzicht, voor een belangrijk deel op basis van literatuurstudie, van het ontstaan en de werking van monetair compenserende bedragen (mcb's).

Aandacht wordt besteed aan de invloeden van mcb's op de economische ontwikkeling van de landbouwsector, waarbij de uiteenlopende ontwikkelingen in West-Duitsland en Frankrijk als voorbeeld genomen worden. Tenslotte wordt kort ingegaan op de mogelijke gevolgen van het besluit van de Europese Raad van maart 1984 tot herziening van het mcb-systeem, waarbij gewezen wordt op het gevaar dat het nieuwe systeem een opwaartse druk op de Europese landbouwprijzen kan betekenen.

Landbouwbeleid/handelsverkeer/gemeenschappelijke markt/mcb

Overname van de inhoud toegestaan, mits met duidelijke bronvermelding.

Inhoud

	Blz.
1. INLEIDING	5
2. HET ONTSTAAN VAN MONETAIRE COMPENSERENDE BEDRAGEN	6
3. HET EINDE VAN EEN MARKT MET EEN UNIFORM PRIJSNIVEAU	9
4. POGINGEN TOT AFBRAAK VAN DE MCB's	11
5. DE RATIONALITEIT ACHTER DE MCB's	13
6. DE INVLOED VAN DE MCB's OP DE PRIJZEN	16
7. DE INVLOED VAN MCB's OP PRODUKTIE EN VRAAG	20
8. DE INVLOED OP BETALINGSBALANS EN INTER- NATIONALE HANDEL	25
9. RECENTE ONTWIKKELINGEN	28
10. BESLUIT	32
LITERATUUR	33
BIJLAGEN:	
Bijlage 1: MCB's percentages op enige tijdstippen	35
Bijlage 2: Afkortingen	36

1. Inleiding

Vrijwel direct na de voltooiing van het Gemeenschappelijk landbouwmkt van de Europese Gemeenschap werd het vrije verkeer van landbouwprodukten doorkruist door het ontstaan van Monetaire Compenserende Bedragen (mcb's). Het instellen van deze Monetaire Compenserende Bedragen was een rechtstreeks gevolg van de wens van een aantal lidstaten, de gevolgen van wisselkoersveranderingen, via het Gemeenschappelijk landbouwbeleid, op de prijzen van landbouwprodukten en voedingsmiddelen, zoveel mogelijk te beperken.

In het volgende staat de vraag centraal hoe het bestaan van een stelsel van Monetaire Compenserende Bedragen ingewerkt heeft op inkomen en concurrentiepositie van de landbouwsector van de verschillende lidstaten ten opzichte van andere sectoren en andere lidstaten.

2. Het ontstaan van monetaire compenserende bedragen 1)

Het ontstaan van mcb's is ten nauwste verbonden met het functioneren van het Gemeenschappelijk landbouwbeleid en dan met name met het markt- en prijsbeleid. Dit markt- en prijsbeleid steunt op twee pijlers: interventie en regulering van de handel met landen buiten de Gemeenschap. De interventie houdt ondermeer in dat de producenten, indien gewenst, hun produkten tegen een gegarandeerde prijs aan de interventiebureaus kunnen verkopen. Daarnaast bestaat een stelsel van im- en exportheffingen en -restituties, eveneens bedoeld om de prijzen binnen de EG op een bepaald niveau te houden, om een ongelimiteerde toevloed van landbouwprodukten van buiten de EG te voorkomen en om het voor exporteurs mogelijk te maken op de wereldmarkt concurrerend aan te kunnen bieden of omgekeerd een voldoende groot aanbod binnen de EG te verzekeren. Het stelsel van heffingen en restituties werd ingesteld om kwantitatieve handelsbepkeringen af te kunnen schaffen.

De richtprijzen, en daarvan afgeleid de interventieprijsen en drempelprijzen worden vastgesteld in de Landbouw-Rekeneenheid (LRE) 2), welke in eerste instantie in waarde gelijk was aan de gemeenschappelijke valuta, de Rekeneenheid (RE), welke op haar beurt vanaf de instelling ervan in 1962 tot 1973 gelijk was aan US \$ 1. Na 1973 werd de band met de dollar losgelaten en vond de waardevaststelling plaats door de Ministerraad. In 1979 werd de RE vervangen door de ECU; het principe van de vaststelling van de prijzen binnen het Gemeenschappelijk landbouwbeleid veranderde daar echter niet door (zie voor een beschrijving van de lotgevallen van RE en ECU: Europa Instituut Leiden, 1976 en Mangé, 1979).

Onder een stelsel van vaste, onveranderlijke wisselkoersen werkte dit systeem feilloos 3). De omrekening van de gemeenschappelijk prijzen, vastgesteld in RE, in nationale valuta gebeurde via de officiële, bij het IMF aangemelde pariteiten. De werkelijke waarde van de nationale munten werd via interventie door de Centrale Banken binnen een nauwe bandbreedte rond de officiële pariteit gehouden. Dit betekende dat de gemeenschappelijke prijzen voor landbouwprodukten in nationale valuta tussen de verschillende landen iets konden schommelen, maar deze schommelingen

- 1) Dit hoofdstuk is in belangrijke mate gebaseerd op Irving and Fearn (1975) en ISEI (1979).
- 2) Als bijlage bij dit rapport is een lijst van veel gebruikte afkortingen opgenomen.
- 3) Voor een uitgebreide beschrijving van het oorspronkelijke systeem zie Harris et al., 1983, hoofdstuk 8.

waren zo klein dat het systeem hierdoor niet verstoord werd (ISEI, 1979,p.5). Reeds een jaar nadat in 1968 de overgangsfase van het Gemeenschappelijk landbouwbeleid beëindigd was, begon het stelsel van vaste wisselkoersen te wankelen. In 1969 werd besloten tot devaluatie van de Franse Franc met 11,11%. Deze devaluatie zou, zonder tegenmaatregelen, een tweetal gevolgen via het Gemeenschappelijke landbouwbeleid hebben. In de eerste plaats zouden de prijzen voor de Franse producenten van marktorderingsprodukten, waarvan de prijzen zich op het interventieniveau bevonden, direct met 12,5% stijgen 1). Het tweede gevolg zou zijn dat vrijwel direct de consumentenprijzen voor voedingsmiddelen zouden stijgen 2). Een dergelijke inflatoire impuls werd door de Franse regering zeer ongewenst geacht. Om met name dit tweede effect tegen te gaan werd besloten voor omrekeningen in het kader van het markt- en prijsbeleid voorlopig de oude ruilverhouding te handhaven. Daarmee ontstonden twee verschillende koersen naast elkaar: een normale (nieuwe) koers en een oude koers voor landbouwprodukten 3) (de groene koers). Zonder aansluitende maatregelen zou dit stelsel van twee koersen via het vrije handelsverkeer van landbouwprodukten voor het ontstaan van ongewenste handelsstromen en omvangrijke interventies zorgen. Een Franse producent zou zijn produkten namelijk in een andere lidstaat ter interventie aan kunnen bieden, daarmee bijvoorbeeld de ongewijzigde hoeveelheid Duitse Marken of Belgische Francs kunnen ontvangen, om deze Duitse Marken of Belgische Francs tegen de nieuwe ("gunstige") koers in Franse Francs om te wisselen, op die wijze alsnog het koersverschil tussen normale en groene koers van de Franse Francs incasserend. Om dergelijke ongewenste transacties te voorkomen was het noodzakelijk aan de grens een heffing op de export van landbouwprodukten te leggen ter grootte van het verschil tussen de normale en de Groene koers van de Franse Franc. Omgekeerd was een subsidie van gelijke omvang noodzakelijk op importen in Frankrijk. Immers, zonder subsidie zou het voor een buitenlandse exporteur vrijwel onmogelijk zijn aan de Franse markt te leveren.

Het instellen van deze heffingen en restituties, oftewel Monetaire Compenserende Bedragen, was niet alleen noodzakelijk aan de binnengrenzen van de Gemeenschap. Doordat heffingen en restituties op transacties met niet-EG-landen in RE zijn uitgedrukt, heeft koerswijziging van de RE invloed op de uiteindelijke export- of importprijzen, gemeten in nationale munt. Om ongewenste handelsverschuivingen te voorkomen, waren ook bij dergelijke transacties mcb's noodzakelijk.

- 1) Prijsverandering in procenten: $\frac{(100}{100-11,11} - 1) \times 100 = 12,5$
- 2) Deze stijging zou overigens aanmerkelijk kleiner zijn dan 12,5% omdat voor de meeste voedingsmiddelen de grondstoffen maar een gedeelte van de totale kosten vormen.
- 3) Ook voor 1969 bestonden al twee koersen naast elkaar. Feitelijk vielen deze twee koersen echter vrijwel samen.

Kort na de onrust rond de Franse Franc revalueerde de Duitse Mark. De tegengestelde gevolgen dreigden: lagere prijzen voor de boeren en de consumenten. Het laatste was niet bezwaarlijk, het eerste werd gezien de inkomenssituatie in de Duitse landbouw onaanvaardbaar geacht. Ook nu werd als antwoord de oude koers voor transacties in het kader van het markt- en prijsbeleid gehandhaafd. Dit veroorzaakte weer instelling van mcb's, nu echter positieve, ofwel subsidie bij export uit West-Duitsland en heffing bij invoer in dat land.

3. Het einde van een markt met een uniform prijsniveau

Het instellen van mcb's had vergaande gevolgen voor de belangrijkste doelstelling van het EG-landbouwbeleid: het betekende vooreerst het einde van een markt voor landbouwprodukten met een uniform prijsniveau. Deze situatie was weliswaar zeer ongewenst, maar bij de valuta-onrust van 1969 ging men er algemeen van uit dat deze een incidenteel karakter had. De verordening 1) waarbij de Franse mcb's ingesteld werden was gebaseerd op art. 103 van het Verdrag 2). Dit artikel handelt over de gemeenschappelijke conjunctuurpolitiek, waaruit af te leiden is dat mcb's als een tijdelijke conjunctuurpolitieke maatregel gezien werden. De verordening bevatte, naast voorschriften voor het instellen van mcb's, ook een regeling voor de afbouw van de ingestelde mcb's. De instelling van mcb's wegens de revaluatie van de Duitse Mark gebeurde op basis van artikel 226 van het Verdrag. Dit artikel gold alleen tijdens de overgangperiode, welke liep tot 1 januari 1970, en maakte het mogelijk "vrijwaringsmaatregelen te nemen wegens ernstige en mogelijk aanhoudende moeilijkheden in een sector".

De ingestelde mcb's werden aan het eind van de overgangperiode, dat wil zeggen reeds na enkele maanden, te niet gedaan. Wel kreeg West-Duitsland het recht nog een aantal jaren binnenlands ondersteunende maatregelen op fiscaal gebied voor de landbouw in te stellen 3).

Begin jaren zeventig bleek dat de valuta-onrust van 1969 geen incident was geweest. De instorting van het stelsel van Bretton Woods was het begin van een periode van doorlopende onrust en het einde van een periode van vaste koersverhoudingen. Voor vrijwel elke lidstaat ontstonden mcb's, in eerste instantie nog gebaseerd op artikel 103 van het Verdrag (conjunctuurpolitieke maatregelen). Met Verordening 2746/72/EEC werd de basis verlegd naar de artikelen 28, 43 en 235, waarbij de laatste cruciaal was. In artikel 235 wordt namelijk de mogelijkheid geopend "passende maatregelen te nemen om een der doelstellingen van de Gemeenschap te verwezenlijken". De tijdelijkheid en het ad-hoc karakter van de mcb's werden daarmee losgelaten.

1) Verordening 1586/96/EEC.

2) Zie verder ISEI, 1979.

3) Deze ondersteuning beliep een lange periode, pas in 1980 was de maatregel geheel afgebouwd. De compensatie had deels de vorm van directe inkomenstoelagen en deels van een verhoging van het BTW-forfait (Harris et.al, 1983: 191).

Het doorknippen van de band tussen RE en US \$ compliceerde de situatie nog enigszins doordat vanaf dat moment de Europese Ministerraad de waarde van de RE vastgestelde (eerst alleen voor het Verenigd Koninkrijk en Ierland, later voor alle lidstaten). Hiermee ontstond het begrip representatieve koers.

De aanhoudende valuta-onrust had een tweetal gevolgen voor de mcb's. De omvang van en de verschillen tussen de mcb's werden voortdurend groter, terwijl de frequentie van de aanpassingen eveneens toenam. Het eerste is een doorlopend probleem gebleken, het tweede bleek met een paar aanpassingen in de techniek van de uitvoering te beperken (een mcb werd slechts gewijzigd als het verschil tussen werkelijke en representatieve koers in twee opeenvolgende perioden meer dan 1% bedroeg).

4. Pogingen tot afbraak van de MCB's

De pariteitswijzigingen, die sinds het begin van de jaren zeventig bijna aan de orde van de dag waren, gingen vrijwel steeds in dezelfde richting. Bepaalde muntsoorten waren sterk en apprecieerden voortdurend (Duitse Mark, gulden) andere waren zwak en deprecieerden (Franse Franc, Italiaanse Lire). Hoewel meer-malen tot wijziging van representatieve koersen besloten werd, nam de omvang van de mcb's per saldo sterk toe. Zo werd in 1977 besloten tot de volgende aanpassingen van representatieve koersen: DKR -3% en -5%, IRL - 11,3% en -7%, FF -3%, LIT -8%, DM +1,8%, UKL -4%. Toch golden eind 1977 nog de volgende mcb's: DK 0%, IRL -3%, F -18%, I -22%, BRD +7,5%, UK -31%, NL +1,4%, BLEU +1,4%.

In aanhoudende valuta-onrust kan overigens maar een deel van de verklaring van de groei van de mcb-omvang gevonden worden. Het instellen of handhaven van mcb's maakte het voor de nationale regeringen mogelijk een zekere mate van eigen prijs- en inkomens-beleid voor de landbouw te voeren. Als zodanig bieden mcb's al de mogelijkheid voor nationale beleidskeuzen, het feit dat voor verschillende produkten verschillende mcb-percentages gehanteerd kunnen worden, vergroot deze speelruimte nog 1).

De bedreiging van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid die uitging van de mcb's, was voor de Commissie aanleiding een aantal keren voorstellen tot afbraak te doen. Omdat mcb's per saldo als nationaal beleidsinstrument fungeerden, waren de lidstaten nauwelijks te vinden voor een algehele afbraak van het systeem, daartoe nog extra onder druk gezet door nationale belangengroepen 2). Volgens Sheehy (1984:7) werd daarom in de verschillende voorstellen van de Commissie op dit terrein uitgegaan van het instandhouden van het mcb-systeem als zodanig "... as its various proposals to deal with them concern their management rather than their abolition". Na voorstellen van de Commissie van 1976 en 1977 werd in 1979 door de Raad een resolutie aangenomen, waarin gesproken werd over de onwenselijkheid van permanente mcb's. Veel praktisch nut had dit niet, ondermeer omdat vastgesteld werd dat

- 1) Strauss (1983:263) maakt dit wel zeer duidelijk: "France used pre-devaluation Green rates for most but not all CAP products. As farm products could now attract differing Green rates it became apparent that a country could decide it did not want the relative prices for products agreed at Community level". Echter, ook andere auteurs benadrukken dit aspect. Zie b.v. Sheehy, 1984:7 en Ritson and Tangermann, 1979:125, 129.
- 2) Zie Senior Nello (1984:18) die vanuit de "public choice theory" dit element benadrukt.

afbraak van mcb's niet tot prijswijziging in nationale munt mocht leiden wanneer dit moeilijkheden voor de economie van de betrokken lidstaat zou veroorzaken (Sheehy, 1984:8). Ondanks deze magere pogingen nam de omvang van de mcb's vanaf 1979 af, vooral omdat de koersontwikkelingen in rustiger vaarwater kwamen (zie Bijlage 1).

Een aantal aanpassingen van technische aard had overigens ook een enigszins dempende invloed op de omvang van de mcb-percentages. Zo werden in 1975 franchises ingevoerd om niet langer het hele verschil tussen werkelijke en representatieve koers door een mcb op te hoeven vangen. Ook werden meermalen de coëfficiënten, waarmee de mcb's van niet-interventieprodukten afgeleid worden uit die van interventieprodukten, bijgesteld. Mcb's voor dergelijke produkten zijn noodzakelijk omdat voor de grondstoffen (m.n. veevoer) mcb's gelden.

Toch konden dergelijke maatregelen niet leiden tot de algemene afschaffing van mcb's. De hardnekkigheid van het systeem werd vooral veroorzaakt door de onwil van landen met positieve mcb's, in de eerste plaats West-Duitsland. Afschaffing van negatieve mcb's lag enigszins eenvoudiger doordat in de meeste betrokken landen hogere producentenprijzen niet op grote (binnenlandse) bezwaren stuiten 1). Verlaging van positieve mcb's heeft het omgekeerde gevolg, wat ertoe leidt dat zonder gelijktijdige verhoging van de gemeenschappelijke prijzen de prijzen in nationale valuta niet alleen reëel, maar ook nominaal zullen dalen. Daarom bleken besluiten over het afbreken van positieve mcb's in de praktijk slechts mogelijk tijdens het jaarlijks overleg over aanpassing van de landbouw-prijzen, en was de afbraak van mcb's altijd kleiner dan de prijsverhoging waartoe besloten werd. De koppeling van de onderhandelingen over mcb-afbraak en vaststelling van de gemeenschappelijke prijzen heeft als neveneffect dat de uitkomsten van de onderhandelingen zeer ondoorzichtig zijn 2). De verschillende elementen, afbraak mcb's, prijsbesluiten en inflatie werken niet alle in dezelfde richting en hetzelfde tempo. Een duidelijk voorbeeld hiervan vormen de besluiten van de landbouw-ministers van voorjaar 1984, die door sommigen als terughoudend, door anderen als vergelijkbaar met andere jaren gezien worden. Daarbij werd in het ene geval op de nominale prijsbesluiten gedoeld, in het andere geval op de gevolgen voor de reële prijzen (Strijker 1984:8).

- 1) Ritson en Tangermann (1979:127-129) verklaren de stellingname van de verschillende regeringen uit de structuur van hun landbouwsector; Sheehy (1984:7) verwerpt deze benadering en stelt dat slechts de inkomenspositie van de landbouw bepalend is.
- 2) De Veer, 1983.

5. De rationaliteit achter de MCB's

Hiervoor is aangegeven dat het instellen van Groene koersen een vorm van renationalisatie van gemeenschappelijk beleid was. Het centrale argument vóór het invoeren van Groene koersen was echter niet zo zeer dat producenten of consumenten in een bepaalde lidstaat tegen onaangename prijsveranderingen beschermd moesten worden, maar dat ze beschermd moeten worden tegen de specifieke prijsveranderingen die resulteerden uit de combinatie van een gemeenschappelijk prijsbeleid en een pariteitswijziging. Belangrijk in dit kader is dat een pariteitswijziging altijd onaangename gevolgen heeft voor bepaalde groepen van de samenleving. Doel van een pariteitswijziging is de concurrentieverhouding tussen "blootgestelde" sectoren en de "niet blootgestelde" sectoren te veranderen (Corden, 1977:9).

De vraag is nu in hoeverre de positie van agrarische producenten en van consumenten van voedingsmiddelen onder het gemeenschappelijk prijsbeleid afwijkt van die van producenten en consumenten die niet onder een dergelijk beleid vallen. Niet-blootgestelde sectoren, dat wil zeggen sectoren die voor de binnenlandse markt produceren en daarin geen buitenlandse concurrentie ontmoeten, merken aan hun afzetzijde op korte termijn weinig van een revaluatie. Voor sectoren die voor de buitenlandse markt produceren, of die in sterke mate met buitenlandse concurrentie te maken hebben, ligt de situatie anders. Hun concurrentiepositie verslechtert vrijwel direct na een revaluatie. Deze verslechtering heeft invloed op het door de sector verdiende inkomen, al kan door gelijktijdige prijsveranderingen aan de kostenzijde deze invloed gedempt worden (als de prijs van de inputs in het productieproces daalt als gevolg van de revaluatie).

Wanneer de landbouwsector onder het Gemeenschappelijk landbouwbeleid voor haar prijsvorming afhankelijk is van de gemeenschappelijke, in LRE vastgestelde prijzen, werkt een verandering in de koersverhouding tussen LRE en nationale munt direct en in volle omvang door in de nationale producentenprijzen. In dat geval functioneert de landbouwsector dus volledig als een blootgestelde sector. Voor de consumentenprijzen van voedingsmiddelen geldt iets dergelijks, met dien verstande dat in de kostenstructuur van de meeste voedingsmiddelen de prijzen van de agrarische grondstoffen maar een bescheiden aandeel hebben. In een dergelijke situatie zou er aanleiding kunnen zijn voor het instellen van beschermende maatregelen als zonder een gemeenschappelijk prijsbeleid de landbouwsector niet als een blootgestelde sector zou functioneren.

Het hier geschetste beeld van de landbouwsector komt niet geheel met de werkelijkheid overeen. Op twee punten moeten nuances worden aangebracht: niet alle landbouwprizen worden

volledig en direct binnen het gemeenschappelijk landbouwbeleid bepaald en ook zonder het vigerende landbouwbeleid zou de landbouwsector in bepaalde opzichten het karakter van een blootgestelde sector hebben. Wat het eerste punt betreft, de producentenprijzen voor landbouwprodukten hebben doorgaans geen directe band met de (gemeenschappelijk) vastgestelde prijzen. Wel zorgen de vastgestelde prijzen te zamen met het daarvoor beschikbare instrumentarium (interventie, opslag, importheffingen etc.) voor een boven- en benedengrens waar tussen de prijzen zich zullen bewegen. Wanneer door een revaluatie boven- en benedengrens verlaagd worden, dan heeft dit slechts directe invloed op de marktprijs als die prijs zich dichtbij de boven- of benedengrens bevond.

De tweede nuancering is dat ook zonder een gemeenschappelijk prijsbeleid grote delen van de landbouwsector het karakter van een blootgestelde sector zullen hebben. Een belangrijk deel van de produktie betreft bulkprodukten waarvoor de prijsvorming direct bepaald wordt in concurrentie met buitenlandse aanbieders. In dat geval is er weinig verschil tussen de prijsvorming binnen het gemeenschappelijk prijsbeleid en vrije prijsvorming. Slechts het aangrijpingspunt van een verandering van de buitenlandse prijs op de binnenlandse prijs verschilt enigszins. Bij vrije prijsvorming zal de prijsverandering zich vanaf de grenzen naar het binnenland voortplanten, onder het gemeenschappelijk prijsbeleid gebeurt dat vanaf de interventiebureaus. De gevolgen van dit verschil zijn bij kleine en middelgrote landen waarschijnlijk verwaarloosbaar. Uit het voorgaande valt af te leiden dat er waarschijnlijk weinig verschil bestaat tussen de invloed van pariteitswijziging op de prijzen onder het gemeenschappelijk markt- en prijsbeleid respectievelijk onder vrije prijsvorming.

Wel moet opgemerkt worden dat een vergelijking met de vrije prijsvorming niet zuiver is. Ook zonder een gemeenschappelijk prijsbeleid zou er een prijsbeleid zijn. In dat geval zou nationaal besloten kunnen worden de landbouw, of een deel daarvan, enigszins af te schermen van pariteitswijziging. Op de een of andere wijze zou de landbouwsector dan als niet- of niet-volledig blootgestelde sector behandeld zijn. Als we er even van uitgaan dat de landbouwsector onder het gemeenschappelijk prijsbeleid een blootgestelde sector is, terwijl zij onder andere omstandigheden een niet-blootgestelde sector zou zijn, dan zou men daar de wens op kunnen baseren de sector te beschermen tegen de extra sterke, door het gemeenschappelijk prijsbeleid veroorzaakte gevolgen van een pariteitswijziging. Dat betekent dat passende maatregelen dienstig kunnen zijn, om de gevolgen voor de landbouwsector gelijk te maken aan de gevolgen die op zouden treden als de prijzen niet gemeenschappelijk vastgesteld zouden worden. Dit leidt ertoe dat omvang en looptijd van mcb's zodanig zou moeten zijn dat per saldo de prijsontwikkeling als gevolg van de pariteitswijziging hetzelfde is als die van een overigens vergelijkbare sector.

De vraag is dan in welke mate en in welk tempo pariteitswijzigingen doorwerken in de binnenlandse prijzen van een sector, respectievelijk in de prijzen van een sector die bij (een deel van) haar afzet te maken heeft met buitenlandse concurrenten. Deze vraag is tot nu toe in de literatuur niet eenduidig beantwoord. Een literatuur-overzicht van Bond (1980) leidde tot onderling tamelijk verschillende uitkomsten. Zij tenderden echter wel naar de conclusie dat na 1 jaar het grootste deel van de pariteitswijziging binnenlands geabsorbeerd is. Deze conclusie wordt in grote lijnen bevestigd door een studie van Robinson, Webb en Townsend (Robinson, et.al, 1979). In deze laatste studie wordt aangetoond dat voor sommige landen na een kwartaal een niet te verwaarlozen deel van het aanpassingsproces al achter de rug is. Goldstein (1980:20 e.v.) komt op basis van onderzoek van anderen tot vergelijkbare conclusies. Een wat oudere studie van Goldstein (1974) over de periode 1954-1971 houdt zich speciaal met het Verenigd Koninkrijk bezig. Hij komt tot een vertraging tussen importprijzen en binnenlandse detailhandelsprijzen van drie kwartalen, een conclusie die hij niet strijdig acht met wat anderen gevonden hebben (Goldstein, 1974:706). Dit zou betekenen dat voor kleine, open economieën drie kwartalen vertraging als bovengrens gehanteerd zou kunnen worden, terwijl daar voor grotere landen nog enige maanden bijgeteld zouden kunnen worden.

Hierbij moet er rekening mee gehouden worden dat in de voorgaande studies de importprijzen met het totaal der binnenlandse prijzen vergeleken worden. Deze binnenlandse prijzen omvatten echter mede de evidente niet-blootgestelde sectoren. We mogen aannemen dat dergelijke sectoren, zoals bijvoorbeeld horeca en bouwnijverheid, langzamer reageren op een verandering in de importprijzen dan sectoren die bij een deel van hun afzet met buitenlandse concurrentie te maken hebben. Voor de landbouwsector moeten we de hiervoor vermelde schattingen dus waarschijnlijk als maximumschattingen zien.

Het voorgaande betekent dat mcb's die na een pariteitswijziging ingesteld worden in maximaal een jaar, maar wellicht aanmerkelijk sneller tot nul gereduceerd zouden kunnen worden. Deze afbraak zou gelijkmatig (in een aantal stappen) plaats moeten vinden om het tempo van prijsaanpassing in andere sectoren zo goed mogelijk te benaderen.

6. De invloed van de MCB's op de prijzen

Door de lange tijd die ingeruimd is om mcb's af te breken, heeft het prijsverschil tussen lidstaten een structureel karakter gekregen. Zo heeft West-Duitsland al 13 jaar ononderbroken positieve mcb's, terwijl Frankrijk in diezelfde periode vrijwel steeds negatieve mcb's had. Nederland heeft vrijwel steeds positieve mcb's gehad, zij het dat de omvang doorgaans beperkt was en alle gevallen kleiner dan die van de belangrijkste handelspartner West-Duitsland (zie Bijlage 1). Het structurele karakter van het door de mcb's gecreëerde prijsverschil tussen landen is te illustreren aan de hand van de ontwikkeling van de producentenprijzen van marktordeningsprodukten en van alle landbouwprodukten te zamen. Als voorbeeld zijn West-Duitsland en Frankrijk gekozen, waarvoor de prijsniveaus van de marktordeningsprodukten melk en tarwe alsmede die van alle landbouwprodukten te zamen opgenomen zijn (zie figuur 6.1).

Het eerste wat opvalt is dat in de aanloop tot de EG, de periode 1950-1960, de prijsverhouding sterk verandert. Tot 1957 zijn de prijzen in West-Duitsland lager dan die in Frankrijk (de prijsverhouding is kleiner dan 100). Vervolgens loopt het West-Duitse prijspeil sterk op, tot het in 1960 zo'n 20-30% hoger ligt dan het Franse 1). In de beginfase van de EG vindt een prijsaanpassing plaats, waardoor in 1968 dit percentage afgenomen is tot 5-10%. Dus, in het jaar dat de gemeenschappelijke landbouwmarkt bereikt is, zijn de prijzen van beide landen vrijwel gelijk geworden. Dat de prijzen in beide landen niet volledig gelijk zijn hangt samen met de zelfvoorzieningsgraden van beide landen.

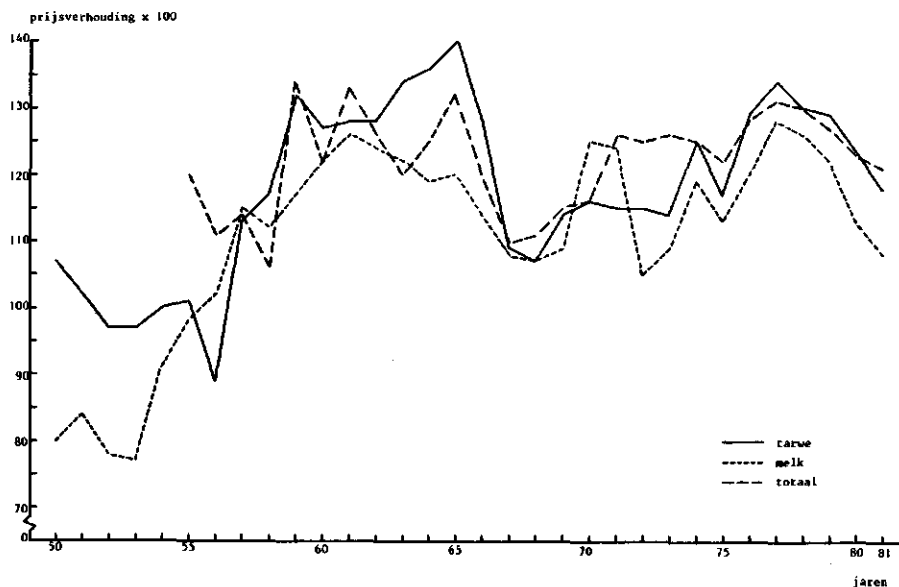
Na 1968 zien we dat de prijsverhouding een enigszins stijgend en golvend patroon vertoont. Uit figuur 6.2 blijkt dat dit patroon samenhangt met de voor Frankrijk en West-Duitsland geldende mcb's. Wanneer we de prijsreeksen van beide landen corrigeren voor de geldende mcb's blijkt de resulterende prijsverhouding net boven de 100 te blijven, oftewel, in de periode 1968-1981 zijn in dat geval de West-Duitse prijzen 0-10% hoger dan de Franse. Dat was ook het geval in 1968, het enige jaar waarin de gemeenschappelijke markt volledig functioneerde. De conclusie die hieruit te

- 1) Deze situatie wordt vaak over het hoofd gezien. Vaak wordt het relatief hoge gemeenschappelijke prijspeil verklaard uit het hoge prijspeil van West-Duitsland. De relatieve prijsstijging van West-Duitsland in 1957-1960 lijkt terug te voeren op monetaire gebeurtenissen (devaluaties van de Franse Franc in die periode). Tot 1957 lag het West-Duitse prijspeil niet hoger, eerder lager, dan het Franse. Zie Tracy, 1982.

trekken is, is dat sinds de monetaire verwickelingen van het eind van de jaren '60 het West-Duitse prijsniveau steeds aanmerkelijk hoger geweest is dan zonder monetaire compensaties het geval geweest zou zijn. Een percentage van 10 à 15 lijkt geen overdreven schatting. Zonder percentages te noemen komt Sheehy (1984:5) tot vergelijkbare conclusies. Hij gaat daarnaast nog in op de ontwikkeling van de reële prijzen van de andere lidstaten. Hij concludeert dat deze voor de meeste lidstaten gelijk geweest is, ondanks grote koersveranderingen en dat dit veroorzaakt is door de mcb's. Het bestaan van mcb's heeft er dus voor gezorgd dat pariteitswijzigingen niet slechts getemporiseerd werden in hun uitwerking op de prijzen van landbouwprodukten, maar dat de pariteitswijzigingen zelfs vrijwel in het geheel geen invloed op de reële prijzen gehad hebben. Per saldo heeft de landbouw daarmee het karakter gehad van een niet-blootgestelde sector gekregen.

Figuur 6.1

Verhouding van producentenprijzen van W-Duitsland en Frankrijk voor tarwe, melk en "landbouw totaal" 1)

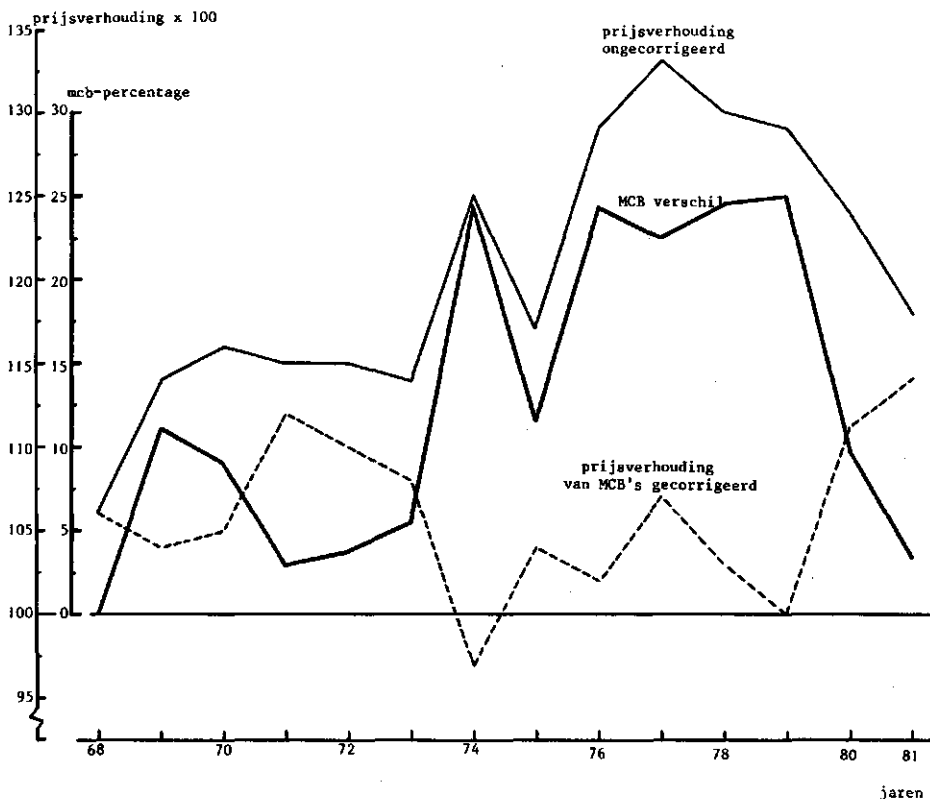
Bron: Eurostat, Yearbook of Agricultural Statistics, div. jaren
FAO, Production Yearbook, div. jaren

1) Berekeningswijze

Melk en tarwe: $(\text{Prijs BRD in DM} / \text{Prijs Frankrijk in DM}) \times 100$
Landbouw totaal:
(index prices received BRD/index prices received Frankrijk).
Vervolgens is via een correctie-factor het gemiddelde van de jaren 1960-68 gelijk gemaakt aan het gemiddelde in die periode voor tarwe en melk gezamenlijk.

Figuur 6.2

Prijsverhouding voor tarwe van West-Duitsland en Frankrijk, met en zonder correctie voor mcb's, alsmede het verschil tussen de mcb's van beide landen 1).

Bron: Zie figuur 1 en Bijlage 1.

- 1) Berekeningswijze als figuur 6.1, waarbij de prijsreeksen in geval van positieve mcb's verhoogd zijn met het mcb-percentage en in geval van negatieve mcb's verlaagd zijn met dat percentage.

7. De invloed van MCB's op produktie en vraag

De invoering van de mcb's en met name het structurele karakter ervan heeft een aantal gevolgen gehad voor de relatieve positie van de verschillende lidstaten. Mede hierdoor is ook de positie van de landbouwsector ten opzichte van andere sectoren en ten opzichte van de consumenten binnen de lidstaten beïnvloed 1).

In de eerste plaats heeft het bestaan van mcb's de verdeling van de produktie over de lidstaten beïnvloed. Als voorbeeld moge de BRD gelden, met een appreciërende munt en derhalve positieve mcb's. De positieve mcb's hebben gezorgd voor een relatief hoog niveau van producenten- en consumentenprijzen voor marktorde-ningsprodukten in West-Duitsland. De prijsontwikkeling van de produktiemiddelen werd echter minder afgeschermd van de wisselkoersveranderingen en verliep derhalve op een lager niveau (zie hierna). Het resultaat is een toename van de marge tussen deze twee componenten, met als gevolg dat de produktie sterker uitgebreid kon worden dan zonder mcb's het geval geweest zou zijn (zie o.m. Schrader, (1974) die dit effect aantoonst voor de Duiste varkensvleesproduktie). Daarenboven is de binnenlandse vraag door de relatief hoge consumentenprijzen negatief beïnvloed. Voor een depreciërend land als Frankrijk geldt het omgekeerde: relatief lage consumenten- en producentenprijzen en relatief hoge prijzen voor produktiemiddelen. De vraag zal derhalve gestimuleerd zijn terwijl de produktie minder kon groeien. Deze tendens wordt geïllustreerd in tabel 7.1 waaruit blijkt dat in de meeste gevallen in West-Duitsland, vergeleken met Frankrijk en Italië de zelfvoorzieningsgraad van produkten waarvoor een mcb bestond toegenomen is, terwijl die voor de produkten waarvoor geen mcb gold afnam. Het zal overigens duidelijk zijn dat het niveau van de mcb's niet de enige verklarende factor achter dit patroon is. In een mededeling van de EG-Commissie, (1984), wordt zelfs sterk de nadruk gelegd op de beperkte invloed van het bestaan van mcb's in vergelijking met andere elementen die produktie, vraag en internationale handel beïnvloeden. In dat rapport wordt veel aandacht besteed aan de ontwikkelingen in landen welke in de loop der tijd slechts mcb's van beperkte omvang gehad hebben. Onze indruk is dat daardoor het effect van het bestaan van mcb's enigszins gebat-gatelliseerd wordt.

1) Voor een literatuuronderzoek hierover zie Koolman, 1983.

Tabel 7.1 Procentuele verandering in zelfvoorzieningsgraad voor een aantal producten in West-Duitsland, Frankrijk en Italië, 1979/1981 t.o.v. 1972/1974.

	West-Duitsland	Frankrijk	Italië
Gemiddelde mcb-percentag over alle produkten, 1972-1981	+ 8,5	- 7,2	- 9,8
Procentuele verandering zelf- voorzieningsgraad			
Produkten met mcb:			
- granen x)	+ 9,9	+ 8,3	+ 7,6
- zuivel: vetten	+13,2	+ 4,3	- 7,4
eiwitten	+10,6	- 4,8	-14,7
- vlees	+ 6,0	+ 3,1	+ 7,0
- w.v.: rundvlees en			
kalfsvlees	+17,8	+ 0,9	+17,0
varkenvlees	0,0	- 3,4	- 1,3
pluimveevlees	+24,0	+18,5	+ 1,0
- suiker	+27,6	+37,0	+38,8
Produkten zonder mcb			
- aardappelen x)	- 7,5	+ 2,9	+ 5,3
- verse groenten x)	-15,0	+ 1,0	+ 6,3

x) 1973 = 1973/74 enz.
Berekend uit:
Commissie EG, 1982: 244-245.

De relatieve concentratie op mcb-produkten door West-Duitsland kan niet zonder meer als een nationaal-economische bate voor dat land aangemerkt worden. De produktie heeft beslaggelegd op produktiefactoren, die zonder prijsdistorsie op een andere, meer efficiënte manier ingezet hadden kunnen worden. De onderbezetting van het produktie-apparaat die in de beschouwde periode in de economie voorkwam doet vermoeden dat de gevolgen van de door mcb's veroorzaakte misallocatie niet al te groot geweest zullen zijn. De tabel illustreert overigens niet alleen een relatieve produktieverschuiving tussen lidstaten maar ook een verschuiving tussen mcb-produkten en niet mcb-produkten. Het is zelfs mogelijk dat een verschuiving tussen mcb-produkten onderling optreedt. Een eerste reden hiervoor kon liggen in een uiteenlopende prijsontwikkeling van de produktiemiddelen. Een tweede reden hiervoor kan zijn dat niet bij alle produkten de prijs in dezelfde mate door mcb's beïnvloed wordt. Dit verschil kan meerdere achtergronden hebben. Met het oog op een afwijkende prijsontwikkeling, of met als doel de prijsverhouding tussen produkten te wijzigen, worden

soms voor bepaalde produkten afwijkende Groene koersen vastgesteld 1).

De belangrijkste reden is echter dat mcb's niet vastgesteld worden als percentage van de marktprijs, maar als percentage van de interventieprijs. Naarmate de marktprijs lager is, gaat de mcb een groter deel van de marktprijs vormen, daarmee in landen met positieve mcb's de prijs relatief hoog houdend, en de concurrentiepositie van landen met negatieve mcb's verzwakkend. De indruk bestaat dat de protesten van franse varkenshouders tegen importen van varkensvlees in tijden van lage prijzen door deze uitwerking van het mcb-systeem ingegeven worden.

De verschuivingen zoals hierboven geschetst hebben een bredere achtergrond dan enkel de omvang van mcb's. Besluiten tot uitbreiding of inkrimping van de produktie worden niet slechts op basis van producentenprijzen genomen; ook de produktiekosten spelen een rol. De prijsontwikkeling van de produktiemiddelen zal beïnvloed worden door wisselkoersveranderingen zoals dat ook bij andere produkten het geval is. De snelheid waarmee dat gebeurt is afhankelijk van de oorsprong van de produktiemiddelen en van de grondstoffen ervan. Daarnaast zal bij een deel van de produktiemiddelen van agrarische oorsprong wel degelijk een deel van de mogelijke prijsverandering als gevolg van wisselkoersverandering onderdrukt worden doordat ook daar mcb's voor gelden. Volledige gegevens hierover ontbreken, maar enige indruk hierover is wel te krijgen. Nagegaan is hoeveel procent de aangekochte inputs van (binnenlandse of buitenlandse) agrarische oorsprong uitmaken van de totale bruto-produktie van de landbouw. Voor West-Duitsland is dat in 1980 23% voor Frankrijk 16%, voor Italië 19% en voor Nederland 36% 2).

Wanneer het deel van deze agrarische inputs wat via mcb's van wisselkoersveranderingen wordt afgeschermd voor alle vier landen even groot zou zijn, dan zou die afscherming per land sterk verschillen 3). Echter de vooronderstelling van een vast mcb-aandeel in de agrarische inputs gaat niet op. De agrarische inputs bestaan voor het grootste deel uit veevoer. In West-Duitsland, Frankrijk en Italië zijn dat vooral granen, waarvoor mcb's gelden, in Nederland vormen de granen echter slechts een kwart van het gebruikte veevoer 4). Het percentage agrarische

- 1) Het wijzigen van de coëfficiënten waarmee het mcb-percentage van niet-interventie produkten uit die van interventieprodukten afgeleid wordt (b.v. de graan-coëfficiënten) heeft een vergelijkbaar effect.
- 2) Berekend uit Eurostat, Rekeningen landbouw, bosbouw, 1983
- 3) Bij de landen met positieve mcb's, Nederland en W.-Duitsland zou dat een voordeel voor West-Duitsland zijn, bij de negatieve mcb-landen een klein voordeel voor Italië
- 4) Berekend uit:
LEI, Landbouwcijfers, 1984:62 en Eurostat, National Accounts ESA, Input-output tables 1975, 1983.

inputs waarvoor mcb's gelden loopt dan, gerelateerd aan de bruto-productie terug tot ongeveer 12%, terwijl dit voor de andere landen nauwelijks verandert. De conclusie kan dan zijn dat Nederland daardoor ten opzichte van West-Duitsland een voordeel heeft, immers, een kleiner deel van de inputs ondervindt een opwaartse prijsdruk via mcb's. In landen met negatieve mcb's hebben de mcb's een prijsverlagend effect. De positie van Italië is dus iets gunstiger dan die van Frankrijk omdat een groter deel van de inputs hiervan profiteert.

Het lijkt zinvol het voorgaande enigszins samen te vatten om de uiteindelijke invloed van mcb's op de produktie te kwantificeren. De brutoproduktie van de West-Duitse landbouw is ongeveer 25 mld ECU per jaar. Als we er van uitgaan dat de West Duitse mcb's gemiddeld een omvang van 9% hebben en als we hiervan 6% structureel beschouwen (en dus gemiddeld 3% om de invloed van pariteitswijzigingen te temporiseren), dan is het gemiddeld prijspeil van mcb-produkten in West-Duitsland dus 6% hoger dan wat het normaal geweest zou zijn. Het directe effect is dus een stijging van de bruto-productiewaarde. Als mcb-produkten 75% van de totale produktiewaarde uitmaken gaat het om een prijseffect van 1,1 mrd ECU. Als we een aanbodelasticiteit van 1 veronderstellen, dan treedt daar en boven nog een hoeveelheidseffect van 1,1 mrd ECU op. Deze hoeveelheidstoename onttrekt voor een deel produktiemiddelen die ander elders in de economie aangewend zouden zijn (voor niet mcb-produkten), zodat de toename van de bruto-productie iets lager dan 2,2 mrd ECU is (het prijseffect plus een deel van het hoeveelheidseffect). Ook voor de invloed op het factor-inkomen is een dergelijke berekening te maken. Globaal kunnen we zeggen dat het inkomenseffect bestaat uit het prijseffect plus het netto toegevoegde waarde-deel van het hoeveelheidseffect. Het betreft dan een bedrag van 1,1 mrd ECU prijseffect plus 0,2 mrd ECU als netto toegevoegde waardedeel van het hoeveelheidseffect, oftewel zo'n 1,3 mrd ECU.

Doordat met name W.-Duitsland 1) weinig genegen bleek positieve mcb's af te breken, terwijl landen met negatieve mcb's dat wel deden waren, heeft het mcb-systeem voor de EG als geheel en prijsopdrijvend effect gehad. Voor de laatste jaren heeft een opwaartse prijsdruk gegolden voor de landen met positieve mcb's, West-Duitsland, Nederland en het Verenigd Koninkrijk. Deze landen brengen ongeveer 40% van de totale landbouwproduktie van de EG voort. Bij een gemiddeld structureel mcb-percentage van 5%, een aandeel van mcb-produkten van 0,75 en een aanbodelasticiteit van 1 zou het directe produktie-effect op de EG als geheel ongeveer 1,5% zijn. Als zodanig lijkt dit niet zo-

- 1) Sinds het Verenigd Koninkrijk positieve mcb's heeft, ver-
toont ook dat land dezelfde neiging.

veel; toch betreft het over het jaar 1980 een bedrag van 4,6 mrd. gulden 1). Wanneer we dit aan de EG-uitgaven voor marktondersteuning relateren (30,5 mrd. gulden) resulteert een percentage van 15. Als we er vervolgens rekening mee houden dat de hogere prijzen een negatieve invloed op de consumptie hebben dan komt dit percentage nog iets hoger te liggen; een aandeel van 20% in de uitgaven voor marktondersteuning lijkt een redelijke schatting.

Vergelijkbare berekeningen zijn ook gemaakt voor bepaalde sectoren. De uitkomsten daarvan zijn even in het oog lopend. Zo komen Keane and Lucey (1984) voor de zuivel tot de conclusie dat de positieve mcb's op de lange termijn tot een produktiestijging van 5% en een consumptiedaling van 1,25% geleid hebben daarmee ongeveer 30% van de overschotten veroorzakend.

1) Afgeleid uit:
LEI, Agrifigures, 1983.

8. De invloed op betalingsbalans en internationale handel

Vastgesteld is dat mcb's eigenlijk onverenigbaar zijn met het streven naar een gemeenschappelijke markt. Wanneer daarnaast mcb's de concurrentiekracht van de verschillende lidstaten beïnvloeden, kan gesproken worden van een duidelijke beïnvloeding van de internationale handel in landbouwprodukten. Voor de landen met de grootste positieve en negatieve mcb's is het effect op dit punt eenduidig, voor de andere lidstaten echter niet. Voor een land als Nederland met lage positieve mcb's is de positie gecompliceerd. Voor de handel met Frankrijk en Italië, en de handel waarin hoofdzakelijk met die landen geconcurrereerd wordt, leveren positieve mcb's voordelen op. In de handel met West-Duitsland ligt de situatie anders. Omdat West-Duitsland langdurig positieve mcb's gehad heeft van een grotere omvang dan de Nederlandse, kan Nederland ten opzichte van West-Duitsland beschouwd worden als een land met negatieve mcb's, met de nadelen die daaraan verbonden zijn.

Complicerend daarbij is het feit dat voor niet-mcb-produkten precies het omgekeerde geldt. Interessant in dit verband is dat de Nederlandse export van primaire landbouwprodukten naar West-Duitsland voor 59% uit marktordeningsprodukten bestaat, naar Frankrijk voor 66% en naar Italië voor 81% 1). Het deel van de exporten wat als gevolg van het bestaan van mcb's nadeel ondervindt is dus in onze relatie met West-Duitsland aanmerkelijk kleiner dan het percentage van de export wat in de handel met Frankrijk en Italië voordeel van mcb's ondervindt.

In het voorgaande is de verandering van de zelfvoorzieningsgraad als aangehaald. Daar bleek dat de verandering in zelfvoorzieningsgraad van BRD, met positieve mcb's, anders was dan die van landen met negatieve mcb's. Toch valt hier niet uit af te leiden of de handel toe of afneemt. Dit wordt namelijk mede bepaald door de vraag of de zelfvoorzieningsgraad in de uitgangssituatie kleiner of groter dan 100 is. Zo de handel er door toeneemt betreft het oneigenlijke, met subsidie in stand

- 1) Het betreft hier de periode jan. 1982 t/m dec. 1983. Berekend uit LEI, Agrarische In- en Uitvoer, PR 51-83, jaargang 23, nr. 12, Den Haag. 1984.
Marktordeningsprodukten: de groepen Vee, Vlees, Eendagskuikens en broedeieren, Overig pluimvee en eieren, Melk en zuivel, Granen en graanprodukten.
Primaire landbouwprodukten: Marktordeningsprodukten plus de groepen Pootaardappelen en land- en tuinbouwzaden, aardappelen, aardappelprodukten en uien, Nederlands en aanverwant groente en fruit, Siergewassen.

gehouden stromen. Los van deze economische aspecten vormen mcb's een rem op de handel tussen lidstaten door de administratieve rompslomp die aan toepassing verbonden is, en door de onzekerheden voor de handeldrijvende partijen.

Mcb's hebben op twee manieren invloed op de betalingsbalans van een lidstaat. De eerste is direct met mcb's verbonden; het betreft de netto-ontvangsten uit of -betalingen aan het budget van de EG. Een land met positieve mcb's wat exporteur is van "mcb-produkten", ontvangt netto-betalings uit de Europese kas. De oorzaak is dat mcb's gemeenschappelijk gefinancierd worden uit het EG-budget, wat op haar beurt gefinancierd wordt uit landbouwheffingen en invoerrechten en (voor het grootste deel) uit de BTW-bijdragen van de lidstaten. Dat het saldo van ontvangsten uit en betalingen aan het EG-budget terzake van mcb's niet nul is, wordt veroorzaakt doordat de handelsstromen in mcb-produkten niet noodzakelijk gecompenseerd worden door tegengestelde handelsstromen van gelijke omvang en met hetzelfde mcb-percentage.

In tabel 8.1 zijn de netto-posities van de lidstaten voor een aantal jaren weergegeven. Rekening is gehouden met mcb's op zowel intra- als extra-EG-handel alsmede met de BTW-bijdragen van de lidstaten om de netto-uitgaven van de EG voor mcb's te financieren 1). Uit de tabel blijkt dat tussen 1979 en 1981 de positie van West-Duitsland steeds aantrekkelijker geworden is.

Tabel 8.1 Netto-ontvangsten van mcb's door de lidstaten, na aftrek van hun toegerekende BTW-bijdragen (mrd.ECU)

Jaar	D	F	I	NL	B	L	VK	IRL	DK
1979	-33	-95	-110	+173	+28	-2	-174	+104	+110
1980	+47	-54	- 48	+ 80	+14	0	- 69	+ 18	+ 13
1981	+75	-40	- 45	+ 59	- 2	0	- 46	- 1	0

Bron: Berekend uit Koolman (1983 : 12), gecorrigeerd voor de toegerekende bijdrage m.b.v. de in het betreffende jaar geldende procentuele BTW-bijdrage.

Frankrijk, Italië en het VK leveren de grootste bijdrage, waarbij overigens de positie van het VK sterk verbeterd is door het herstel van het Britse pond. De gunstige positie van Nederland en in mindere mate België wordt veroorzaakt door de in verhouding tot hun Nationaal Produkt grote agrarische export.

De tweede relatie tussen mcb's en betalingsbalans betreft de productie-effecten van de mcb's. Deze zijn in de tabel buiten

1) Door afronding kan de sommatie over de 9 landen van nul afwijken

beschouwing gelaten. In een voorzichtige raming voor West-Duitsland, waarin de eventuele lange termijn groei-effecten nog verwaarloosd zijn, kwamen we in de vorige paragraaf tot een produktie-effect van zo'n 2 mrd. ECU. Dit moet vervolgens verminderd worden met de voor de extra produktie benodigde invoer. Een ruwe schatting is dat deze invoer zo'n 20% procent van de bruto- produktie is, waarmee het netto produktie-effect zo'n 0,8 mrd. ECU bedraagt. Het netto-effect voor West-Duitsland wat uit de tabel resulteert is voor 1981 slechts 75 mln. ECU. Toch heeft zich de discussie over mcb's die de laatste jaren in beleids- kringen gevoerd is, meer op dit laatste bedrag dan op het eerste gericht (een situatie overigens die in de discussies over EG en EG-beleid niet ongebruikelijk is: de discussie over Engelse budget-bijdrage is een bekend voorbeeld).

9. Recente ontwikkelingen

Uit het voorgaande zal duidelijk geworden zijn dat de negatieve consequenties van het bestaan van mcb's groot zijn. Dit besef leidde in de loop der tijd tot een aantal voorstellen en plannen om het mcb-probleem structureel op te lossen. De Commissie-voorstellen van juli 1983 1) bevatten een duidelijk voorstel in die richting, met als hoofdlijnen:

- a) Afbraak nieuwe mcb's in 3 stappen; 1/3 bij het ontstaan, 1/3 aan het begin van het eerstvolgende verkoopseizoen en 1/3 aan het begin van het daarop volgende verkoopseizoen,
- b) Afbraak bestaande mcb's in twee etappes, aan het begin van de twee eerstvolgende verkoopseizoenen,
- c) Als overgangsmaatregel, om nominale inkomensdaling te voorkomen, aflopende steunbedragen (b.v. via BTW, fiscale maatregelen).

Dit voorstel zou in situaties waarin wisselkoersen niet al te instabiel zijn, mcb's weliswaar niet geheel doen verdwijnen maar wel sterk terugdringen. Het feit dat de afbraak van nieuwe mcb's minimaal één en maximaal twee jaar zou mogen vergen, duidt er op dat men de periode waarin na een verandering van de wisselkoers een evenwichtssituatie van de prijzen nog niet bereikt zou zijn, realistischer schat dan vroeger. Toch is een periode van twee jaar maximaal uit het oogpunt van de dynamiek van de prijzen nog steeds erg lang. Het toestaan van andere steunmaatregelen, ter compensatie van te loor gegane mcb's is een erkenning van nationale doelen die van de doeleinden van de gemeenschap afwijken. Het accepteren van een dergelijke renationalisatie houdt echter geen beleidsbreuk met het verleden in omdat het bestaan van mcb's eveneens ingegeven was door de wens van lidstaten een nationaal getint beleid te kunnen voeren. Wel wordt nu expliciet gemaakt wat al vele jaren impliciet gold. Naast het zojuist besproken voorstel noemde de Commissie nog een andere mogelijkheid, die uiteindelijk niet door haar aanbevolen werd. Dit alternatief betrof de invoering van een "groene ECU", d.w.z. een rekeneenheid, afgeleid van de ECU met als speciaal doel de landbouwrijzen er in uit te drukken. Door de ontwikkeling van de waarde ervan te koppelen aan de waarde-ontwikkeling van de sterkste munt, zouden bij appreciatie van de sterkste munt geen positieve mcb's meer kunnen ontstaan. Om te voorkomen dat de prijzen in nationale munt in de andere landen in zo'n geval met het re-

1) Bulletin van de Europese Gemeenschappen, Suplement 4/83:19.

valuatie-percentages van de "groene ECU" zullen stijgen, zouden negatieve mcb's ingevoerd worden. Omdat negatieve mcb's relatief eenvoudig af te breken zijn zou daarmee het ontstaan van permanente mcb's voorkomen kunnen worden. Nadeel zou zijn dat het (snel) afbreken van deze negatieve mcb's als een prijsverhoging werkt. Op dit punt zou dit systeem niet anders werken dan wanneer onder het bestaande systeem de positieve mcb's afgeschaft worden en tegelijkertijd de prijzen via een algemene prijsverhoging op peil gehouden worden. Bij de besluiten van de Raad van Ministers van 31 maart 1984 werd niet het Commissievoorstel aanvaard maar is de keuze op het "Groene ECU"-systeem gevallen. Daaraan gekoppeld werd een tamelijk sterke directe afbraak van bestaande positieve mcb's, waarbij ter compensatie van nominale prijsdaling, de betreffende landen tot inkomenssteun mochten overgaan. De werking van het "Groene ECU"-systeem wordt hierna met een gestyleerd voorbeeld geïllustreerd (tabel 9.1).

De keuze voor het "Groene ECU"-systeem kan inhouden dat het fenomeen mcb weldra verleden tijd is. Daarbij doen zich dan echter wel een aantal problemen voor.

In de eerste plaats zal een extra opwaartse druk op de prijzen het gevolg zijn. Onder het oude systeem leidde afbraak van positieve mcb's tot nominale prijsverlaging. Afbraak van negatieve mcb's leidt tot prijsverhoging waardoor bij gelijktijdige afbraak van beide de gevolgen voor de gemiddelde EG-prijs beperkt zouden zijn. Onder het nieuwe systeem zijn er alleen maar negatieve mcb's meer. Afbraak daarvan leidt direct tot verhoging van de gemiddelde EG-prijs. Het verschil met het wereldmarktprijsniveau kan daardoor groter worden. Dit heeft een tweetal effecten: de produktie kan verder gestimuleerd worden en de kosten om overproduktie op de wereldmarkt af te zetten zullen verder toenemen.

Een tweede punt is dat de koppeling van de Groene ECU aan de sterkste munt vervelende gevolgen gaat krijgen als beurtelings verschillende munten als "sterkste" munt fungeren. Wanneer de DM met $x\%$ revalueert ten opzichte van alle andere munten, krijgen alle landen, behalve West-Duitsland een negatieve mcb van $x\%$ 1). Afbraak daarvan doet de gemiddelde EG-prijs voor landbouwproducten met $x\%$ stijgen. Als echter korte tijd na de revaluatie van de DM bijvoorbeeld het Engelse Pond met $y\%$ revalueert, neemt bij afbraak van de dan ontstane negatieve mcb's het gemiddelde prijspeil met $y\%$ toe. De totale stijging is in dit geval derhalve $(1+x)(1+y)\%$. Onder het oude systeem zou de prijsstijging aanmerkelijk minder zijn. Deze zou nooit meer dan x of y bedragen (afhankelijk van de vraag welke van de twee het grootst is).

Een bezwaar van het compensatie-systeem dat ingevoerd is om afbraak van huidige positieve mcb's mogelijk te maken is de sterke impulsen tot renationalisatie van het landbouwbeleid die er van uitgaan. De bedreiging voor de gemeenschappelijke markt die uitgaat van de expliciete, gelegaliseerde mogelijkheid de natio-

1) Afgezien van franchises etc.

Tabel 9.1 Rekenvoorbeeld van de gevolgen van een revaluatie van de DM met 11,11% voor muntkoersen, mcb's en de inter-ventieprijs van boter onder het oude en het nieuwe systeem van Groene koersen.
Koersen luidende per ECU. Aanames en uitgangswaarden: onderstreept 1)

	Oude systeem					Nieuwe systeem				
	BRD	DM	Groene	ECU	Frankrijk	BRD	DM	Groene	ECU	Frankrijk
Vóór revaluatie										
* koersen ECU	$\frac{1,0}{4,0}$	$\frac{2,0}{8,0}$	$\frac{2,0}{-}$	$\frac{1,0}{4,0}$	$\frac{4,0}{16,0}$	$\frac{1,0}{4,0}$	$\frac{2,0}{8,0}$	$\frac{2,0}{-}$	$\frac{1,0}{4,0}$	$\frac{4,0}{16,0}$
* prijs boter binnenland										
* mcb bij export van BRD naar Frankrijk	0	0	-	0	0	-	0	-	0	0
Na revaluatie van DM met 11,11% t.o.v. FF en ECU										
* koersen	$\frac{1,0}{4,0}$	$\frac{1,8}{8,0}$	$\frac{2,0}{-}$	$\frac{1,0}{4,0}$	$\frac{4,0}{16,0}$	$\frac{1,0}{4,4}$	$\frac{1,8}{8,0}$	$\frac{1,8}{-}$	$\frac{1,0}{4,4}$	$\frac{4,0}{16,0}$
* prijs boter binnenland										
* mcb bij export van BRD naar Frankrijk	0,44	0,8	-	0	0	-	0	-	0,44	1,8
Na afbraak mcb's										
* koersen	$\frac{1,0}{4,0}$	$\frac{1,8}{7,2}$	$\frac{1,8}{-}$	$\frac{1,0}{4,4}$	$\frac{4,0}{16,0}$	$\frac{1,0}{4,4}$	$\frac{1,8}{8,0}$	$\frac{1,8}{-}$	$\frac{1,0}{4,4}$	$\frac{4,0}{17,8}$
* prijs boter binnenland										

1) Aangenomen is dat de waardeverandering van de DM de waarde van de ECU niet beïnvloedt. Door het "mandjekarakter" van de ECU is deze vooronderstelling in de praktijk niet te handhaven. Principieel verandert de cijferopstelling daar echter niet doot.

nale produktie-voorwaarden te veranderen is groot. Dit is in het bijzonder het geval wanneer de ene compensatie-maatregel de andere uitlokt. De roep om steun van de nationale overheid die in de Nederlandse landbouw ontstond na de sanctionering van steun voor de West-Duitse landbouw is daarvan een voorbeeld. Aan de andere kant is het wellicht zo dat enige nationale beleidsruimte in sommige gevallen noodzakelijk kan zijn om tot gemeenschappelijke besluiten te kunnen komen.

10. Besluit

In het voorgaande zijn een aantal aspecten van ontstaan, bestaan en afbraak van mcb's in het handelsverkeer van landbouwprodukten aan de orde gekomen. Vastgesteld is dat er in objectieve zin weinig argumenten bestaan voor het instellen van mcb's bij wisselkoersveranderingen. Onder het gemeenschappelijk landbouwbeleid functioneert de landbouwsector weliswaar als een blootgestelde sector, maar onder een systeem van volledig geliberaliseerde handel zou dat ook het geval zijn. Slechts het feit dat het beleid van de overheid de landbouwsector vrijwel overal enigszins afschermt van al te forse prijsschokken, kan een verklaring zijn voor een systeem waarbij prijsschokken, als gevolg van wisselkoersveranderingen enigszins getemporeerd worden. In normatieve zin is er een ander argument: het voorkomen van relatieve inkomensdaling in sommige gebieden. Het hardnekkige bestaan van, met name positieve, mcb's wijst er op dat het normatieve argument een belangrijke rol gespeeld heeft. Wanneer men met mcb's alleen de specifieke gevolgen van wisselkoersverandering voor de prijzen had willen tegengaan, dan waren mcb's met een beperkte looptijd waarschijnlijk voldoende geweest.

Het hardnekkige bestaan van mcb's heeft, doordat prijsverschillen tussen lidstaten het gevolg waren, invloed gehad op de ontwikkeling van de landbouwsector in de verschillende lidstaten en op de produktieverdeling tussen lidstaten. Zo blijkt voor vrijwel alle belangrijke produkten waarvoor mcb's gelden de produktie in West-Duitsland, met positieve mcb's sneller gegroeid te zijn dan in Frankrijk, met negatieve mcb's. Voor niet mcb-produkten is een tegengestelde ontwikkeling te bespeuren. Deze produktie-effecten hebben geresulteerd in een herverdeling van produktie van landen met een langdurig negatieve mcb naar landen met een positieve mcb. Hoewel kwantificering hiervan met veel onzekerheden omgeven is, lijkt een produktiestijging in West-Duitsland van 1 mld. ECU een redelijke schatting te zijn waar nog een prijseffect van 1 mld. ECU bijkomt. De positie van Nederland is moeilijker in beeld te brengen, omdat sommige lidstaten waarmee de Nederlandse landbouw concurreert lagere mcb's, en andere hogere mcb's hebben dan Nederland. Wel kan er van uitgegaan worden dat de produktie van mcb-produkten gestimuleerd is. Daarnaast speelt de produktie en export van niet-mcb-produkten in Nederland een naar verhouding grote rol.

De werking van het mcb-systeem, en vooral de gevolgen van het structurele karakter ervan hebben tot voorstellen geleid om tot afbouw van het stelsel over te gaan. De besluiten die daarover voorjaar 1984 zijn genomen lijken vooreerst het probleem te verschuiven, doordat de prijsdistorsties van het oude systeem zijn vervangen door een tendens tot algehele prijsverhoging.

Literatuur

Bond, M.E., (1980), "Exchange rates, inflation and vicious circles", IMF Staff Papers, Vol. 27, No. 4, December, pp. 679-711.

Commissie EG, (1982), De toestand van de landbouw in de Gemeenschap, Verslag 1982, Luxemburg.

Commissie EG (1984), Mededeling van de Commissie aan de Raad over de economische effecten van het agro-monetaire stelsel COM, (84) 95 def., Brussel, 26 april.

Europa Instituut Leiden, (1976), "De Europese rekeneenheden", ESB, 3 maart, pp. 232-234.

Goldstein, M., (1974), "The effect of exchange rate changes on wages and prices in the United Kingdom: An empirical study", IMF Staff papers, Vol. 21, No. 3, November, pp. 694-739.

Goldstein, M., (1980), "Have flexible exchange rates handicapped Macro-economic policy?", Special Papers in International Economics, No. 14, Princeton University.

Harris, S., A. Swinbank, G. Wilkinson, (1983), The food and-farm policies of the European Communities, New York.

Irving, R.W., H.A. Fearn, (1975), Green money and the Common Agricultural Policy, CEAS, Ashford.

ISEI, (1979), Rapport van de Landbouwwerkgroep van het project "Twee Snelheden" van de ISEI, z.p.

Keane, M., D.I.F. Lucey, (1984), Positive MCA's and the E.E.C.-dairy budget, University College, Cork.

Koolman, D.O., (1983), Monetaire Compenserende Bedragen en de concurrentie verhoudingen tussen EG-lidstaten, Scriptie IEB, Rijks Universiteit, Groningen.

Mangé, E.A., (1979), "Waardebepaling van de Europese Rekeneenheid en de Europese Valuta-eenheid", ESB, 24 mei, pp. 405-407.

Ritson, C., S. Tangermann, (1979), "The economics and politics of Monetary Compensatory Amounts", ERAE, 6, (2), pp. 119-162.

Robinson, W., T.R., Webb, M.A. Townsend, (1979), The influence of exchange rate changes on prices: a study of 18 industrial countries, Economica, 46, pp. 27-50.

LITTERATUUR (Vervolg)

Schrader, J.-V., (1974), "Paritätsveränderungen und Wettbewerbsverhältnisse in der Schweineproduktion", *Agrarwirtschaft*, september, pp. 306-312.

Senior Nello, S., (1984), An application of public choice theory to the question of CAP-reform, paper presented at the colloquium on "Can the CAP be reformed?", ISEI, Wageningen, 8-10 maart.

Sheehy, S.J., (1984), The agrimonetary system - a re-interpretation, paper presented at the Workshop on the reform of the CAP, Siena, 17-18 februari.

Strauss, R., (1983), "Economic effects of Monetary Compensatory Amounts", Journal of Common Market Studies, Vol 21, No. 3, March.

Strijker, D., (1984), The Netherlands and the recent negotiations on the CAP, paper presented at the meeting on "Small and Big Countries in de EC", TEPSA, Cork, June 28-30.

Tracy, M., (1982), Agriculture in Western Europe, London.

Veer, J. de, (1983), Koersaanpassingen, mcb's en landbouw prijzen, Interne Notitie, LEI, Den Haag.

Verdrag tot oprichting van een Europese Economische Gemeenschap, (1957), Rome.

Bijlagen

Bijlage 1 Mcb-percentages op enige tijdstippen

Datum	DM	FF	LTI	HFL	BF	LF	IRL	UKL	DKR	DR
12/ 5/71	+ 3,0	0	0	0	0	0				
9/ 5/72	+ 5,7	+ 1,9	0	+4,0	+ 4,0	+ 4,0				
7/ 5/73	+ 6,9	+ 1,5	-14,4	+2,5	+ 2,5	- 2,5	- 5,8	- 5,8	+ 1,4	
6/ 5/74	+12,03	-12,8	-15,0	+2,7	+ 2,7	+ 2,7	-15,4	-15,4	0	
5/ 5/75	+10,0	- 1,4	0	+2,0	+ 2,0	+ 2,0	- 6,9	-12,7	0	
11/10/76	+ 9,3	-14,9	-17,0	+1,4	+ 1,4	+ 1,4	-25,4	-40,6	0	
1/ 4/77	+ 9,3	-13,2	-13,1	+1,4	+ 1,4	+ 1,4	- 3,4	-34,7	0	
1/ 4/78	+ 7,5	-17,0	-26,1	+1,4	+ 1,4	+ 1,4	-10,7	-39,9	0	
17/ 4/79	+10,8	-15,3	-11,2	+3,3	+ 3,3	+ 3,3	0	-14,6	0	
12/ 5/80	+ 9,8	0	0	+1,9	+ 1,9	+ 1,9	0	+ 1,7	0	
10/ 4/81	+ 3,2	0	- 1,0	0	0	0	0	+12,9	0	
19/ 5/82	+ 5,2	0	- 6,6	+2,0	- 2,5	- 2,5	0	+16,9	0	
25/ 4/83	+13,0	- 8,1	- 2,3	+8,4	- 1,7	- 1,7	- 2,3	+ 3,1	+ 1,3	- 6,1
1/ 4/84	+ 9,8	- 4,4	- 1,8	+5,8	0	0	0	+ 3,7	+ 1,0	-11,9
1/ 5/85	+ 1,8	- 2,0	- 2,3	+1,8	0	0	0	+ 1,0	0	- 9,8

Bron: R.W. Irving and H.A., Fearn, Green Money and the Common Agricultural Policy, CEAS, Ashford, 1975.

LEI, Landbouw-Economisch Bericht, Den Haag, div. jaren.

Commissie EG, De toestand van de landbouw in de Gemeenschap, Verslag 1977, Brussel, 1978.

Bijlage 2 Afkortingen

RE : Europese Rekeneenheid
LRE : Landbouw-Rekeneenheid
ECU : European Currency Unit: huidige rekeneenheid gebaseerd op een gewogen
gemiddelde van de muntwaarde van de EG-lidstaten, met een waarde van
f 2,53 op 28 juni 1985
DM : West-Duitse Mark
FF : Franse Franc
LTT : Italiaanse Lire
HFL : Nederlandse gulden
BF : Belgische Franc
LF : Luxemburgse Franc
IRL : Ierse Pond
UKL : Engelse Pond
UKR : Deense Kroon
DR : Griekse Drachme

IMF : Internationale Monetaire Fonds
BLEU : Belgisch-Luxemburgse Economische Unie